

Dokonce i profesionálové mohou narazit. Dr. Hervey Cleckley, klinický profesor psychiatrie na lékařské fakultě v Georgii, se ve své přelomové práci nazvané *The Mask of Sanity* (Maska přičetnosti psychopatů) zabýval obtížemi spojenými s identifikací psychopatů a pokusil se objasnit, co je psychopatická osobnost zač.

Ačkoli vnitřní emoční odchylky a nedostatky psychopata mohou být srovnatelné s vnitřním stavem maskovaného schizofrenika, navenek na něm nejsou patrné žádné stopy roztržitého či zvláštního. Vše na něm obvykle naznačuje žádoucí a nadstandardní lidské kvality včetně pevného duševního zdraví (Cleckley, 339).

Ačkoli je výše uvedený příklad extrémní, uvidíte, že stejně projde úvodním screeningem mnoho lidí, kteří ovšem posléze v dalším systému, v testu komunikačního archeologa, dosáhnou špatných výsledků.

Níže najdete emocionální otisky, jež obecně vypovídají o problematickém duševním zdraví. Na ně se chceme během pozorování intenzivně zaměřit. Upozorňuji, že některé z uvedených znaků mohou poukazovat na konkrétní diagnózu a nemusí vypovídat o celkovém emočním zdraví dané osoby. Kupříkladu jedinec, který nevnímá sociální signály, může trpět Aspergerovým syndromem a zvláštní nebo velmi osobité (idiosynkratické) chování může být důsledkem obsedantně kompulzivní poruchy.

Sken

1. úroveň: pozorování

1. **Nedostatek soustředění:** objekt pozorování je velmi roztěkaný (nesoustředí se, rozhlíží se kolem sebe, všeho si všímá, reaguje na každý pohyb nebo hluk) / je velmi neklidný / nedokáže v klidu posedět (např. se neustále pohybuje, může si poklepávat nohou nebo ustavičně sbírá žmolky z oblečení).

2. **Nevhodné oblečení:** oděv není vhodný pro danou příležitost (například uchazečka o zaměstnání přichází na pracovní pohovor ve velmi krátkých šatech s hlubokým výstřihem; za horkého dne se oblékne do zimního oblečení). Výrazné oblečení (křiklavé barvy, pestrobarevné oblečení, líčení a účes, který je neobvykle provokativní) / velmi neobvyklé oblečení nebo vzhled.

3. **Projev nízké hladiny energie:** nízká hladina energie / apatie / negativismus (působí dojmem, že se pohybuje zpomaleně; je pomalý v řeči nebo pohybu).

96 97

4. **Idiosynkracie:** zvláštní nebo vysoce idiosynkratické chování (například neustálé narovnávání

věci bez zjevného účelu; vyhýbání se šlápnutí na trhliny v chodníku; zvláštní, opakující se pohyby); zvláštní řeč, držení těla, chůze (může mluvit monotónním hlasem – bez hlasové modulace; držení těla a/nebo chůze jsou strnulé, rigidní, velmi neobratné).

5. **Nadmíra dramatickosti nebo expresivity:** dramatizuje / přehání / usiluje o pozornost (například osoba dělá scény, upozorňuje na sebe teatrálním chováním; popisuje věci s velkou nadsázkou; jedná tak, aby si jí okolí všimlo – musí být středem pozornosti).

6. **Nedostatek trpělivosti/tolerance:** velmi netrpělivý / příliš náročný (například má velmi malou trpělivost na čekání ve frontě – může klepat prsty nebo podupávat nohou, těžce vzdychat nebo koulet očima, je podrážděný, pokud musí čekat byť jen krátkou dobu; očekává, že ostatní vyhoví jeho potřebám nebo přáním).

2. úroveň: pozorování

7. **Emocionální odpojení:** objekt pozorování je odtažitý / chladný (velmi nepřátelský, možná poněkud hrubý, odměřený – zdráhá se komunikovat, ale spíše nepřátelským než plachým způsobem – na laskavost nebo přívětivost druhých nereaguje vůbec ani přátelsky).

8. **Paranoia:** je podezřívavý (velmi nedůvěřivý; oči mu mohou tčkat, neustále se rozhlíží; může odmítat nezávazně komunikovat, jako bychom mu tím chtěli nějak ublížit; je příliš ostražitý).

9. **Zanedbaný vzhled:** špatná hygiena / neupravený vzhled (neoholený, vypadá, že se několik dní nesprchoval, rozčuchané a špinavé vlasy, pomačkané, špinavé oblečení).

1. úroveň: během konverzace

10. **Nepřirozená komunikace:** objekt pozorování neustále stupuje do řeči / je příliš upovídaný (nepustí druhou osobu ke slovu, zcela dominuje konverzaci, mluví bez přestání). Může mluvit velmi rychle a znít, jako by byl pod tlakem (jako by nemohl přestat – není možné ho přerušit) / řeč je hlasitá.

11. **Neklidné rozpoložení:** je podrážděný, napjatý / snadno rozrušitelný / nervózní (není klidný ani uvolněný, působí úzkostně, snadno se dostane do rozpaků).

12. **Nedostatek soudnosti:** v rozhovoru s někým, koho sotva zná, pronese nevhodnou poznámku nebo položí trapnou či velmi osobní otázku, aniž by se alespoň neformálně a zběžně s dotyčným seznámil nebo projevil upřímnou lítost poté, co ke komunikačnímu *faux-pas* došlo.

13. **Neustálé odkazování na sebe sama:** grandióznost / chvástání se / časté odkazování na sebe sama (např. neustálé přesouvání konverzace zpět na sebe, aby mohl objekt pozorování hovořit o svých úspěších nebo různých skvělých vlastnostech (v jeho očích); zmiňování slavných nebo významných kontaktů; „předhánění“ ostatních v konverzaci).

14. **People-pleaser:** příliš svolný / podlézavý / příliš ochotný se zavděčit / nechce nikoho obtěžovat (tento člověk vždy souhlasí; nikdy nevyjadřuje nesouhlas bez ohledu na to, co skutečně cítí, čemu věří nebo co chce; dychtivě se zavděčuje druhým tím, že dělá vše, co chtějí, nebo že je zahrnuje lichotkami).

15. **Ponižování a shazování:** znevažuje ostatní a neváhá si z nich udělat legraci, s tím, že se „jen baví“. Rád poslouchá o neštěstí druhých a šíří zraňující pomluvy a drby.

2. úroveň: během konverzace

16. **Sociální nechápavost:** nevšímá si sociálních signálů a narušuje osobní prostor ostatních. Není schopen číst reakce druhých na jeho chování – pokud se například chová nevhodně nebo příliš hlasitě a ostatní dávají nápadně najevo, že je jim to nepříjemné, nevnímá to; hovoří-li s někým, může se k němu stavět příliš blízko.

17. **Sexuální sebejistota:** svádí / nadmíru flirtuje / chová se příliš důvěrně k někomu, koho právě potkal nebo sotva zná (chová se koketně nebo příliš sebejistě k lidem, s nimiž se právě seznámil; může se k někomu chovat, jako by ho už opravdu dobře znal, přestože se sotva poznali; například oslovuje křestním jménem lékaře, jehož vidí poprvé v životě, a plácá ho po zádech; objímá lidi, kteří ho ani neznají).

18. **Ignorování hranic:** neslyší „ne“ / je neuvěřitelně vlezlý, vynucuje si svůj názor (například nám nabídne, že pro nás něco udělá, a ignoruje náš důrazný nesouhlas, a to i opakovaně). Ignoruje jasné sdělení, že se nám nelíbí, co dělá; nebere ohled na náš názor, zatímco ten svůj nám vnucuje; obecně nebere ohled na naše přání).

Závěrečná analýza

Lidské chování je příliš bohaté a příliš komplikované na to, abychom na ně mohli uplatňovat rigidní systém hodnocení. V případě interakce, u níž se předpokládá omezené trvání, to platí dvojnásob. Nejeefektivnější tedy bude analýza, která nám umožní uspořádat naše poznatky do obecných kategorií, a nikoliv do hodnocení typu vyhovuje/nevyhovuje.

- Pokud osoba během pozorování nebo při krátkém rozhovoru vykazuje dva ze znaků 1. úrovně, *může* trpět přinejmenším menšími emocionálními problémy.
- Osoba, u níž během pozorování nebo při krátkém rozhovoru postřehneme tři nebo více znaků 1. úrovně, již vykazuje značný stupeň emocionální nestability.